

Винниченко Володимир Кирилович

Життя та творчість

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО

(1880—1951)

Володимир Кирилович Винниченко народився 28 липня 1880 р. в Єлисаветграді Херсонської губернії (тепер Кіровоградська область) в робітничо-селянській родині. Від першого шлюбу мати В. Винниченка мала трьох дітей: Андрія, Марію й Василя. Від шлюбу з Кирилом Винниченком народився лише Володимир. У народній школі Володимир звернув на себе увагу неабиякими здібностями, і через те вчителька переконала батьків, щоб продовжували освіту дитини. Незважаючи на тяжке матеріальне становище родини, по закінченні школи хлопця віддано до Єлисаветградської гімназії, але він не закінчив її, бо треба було добувати якісь кошти на прожиття. До того ж у старших класах гімназії він був членом революційної організації, писав революційну поему, за яку одержав тиждень "карцеру", і зрештою його виключили з гімназії.

У 1900 р. у Златополі Володимир екстерном склав іспити за середню школу. Незважаючи на виразне небажання вчителів видати учневі атестат зрілості, під натиском директора гімназії здібний юнак його одержав. Наступного року він вступив на юридичний факультет Київського університету, де створив таємну студентську революційну організацію "Студентська громада". Був ув'язнений як член місцевої організації Революційної Української Партії (РУП). Через кілька місяців Винниченка випустили "на поруки" за браком офіційних доказів у "злочині", але виключили з університету й виселили з Києва без права жити по великих містах. Цього ж року письменник відправив своє перше оповідання "Народний діяч" до "Літературно-наукового вісника" в Галичині. Але тоді твір не надрукували (це сталося значно пізніше — 1906 р.).

У 1902 р. Винниченко заявив про себе як літератор: опублікував твір "Сила і краса" (згодом відомий під назвою "Краса і сила"). Восени, через виключення з числа студентів, Володимира Винниченка позбавлено права на відстрочення військової служби й забрано в солдати. Проте військової служби він фактично не відбував, бо влада, боячись революційного впливу на товаришів-військових, тримала Володимира під арештом, в канцелярії. Але він, переодягаючись вночі в цивільне, тікав з казарми й віддавав свій час роботі серед київського пролетаріату. Цю діяльність було викрито, Володимир мав бути заарештований. Довідавшись від військових товаришів з канцелярії роти про те, що готується арешт, Володимир Винниченко скинув солдатську форму й емігрував до Галичини. Там він працював у закордонних партійних організаціях і час від часу нелегально виїздив до України. У Львові Винниченко брав участь у виданні партійних газет "Праця", "Селянин", писав брошури й книги на революційні теми.

У 1903 р. при перевозі нелегальної літератури з Галичини до Києва на кордоні Винниченка знов арештовано. Як дезертир і революціонер він був посаджений у військову в'язницю — київську фортецю. За пропаганду серед війська та за дезертирство його мали засудити до військової каторги, а за суто політичне "злочинство" — провіз нелегальної літератури — він мав бути суджений окремо. Після півторарічного перебування у фортеці його звільнила перша російська революція 1905 року (Винниченка звільнено з фортеці через проголошену амністію). Під час ув'язнення він написав низку літературних творів. Повість "Голота" навіть одержала першу премію "Кіевской Старини".

У 1905 р. Винниченко повернувся під чужим прізвищем в Україну, провадив революційну агітацію серед селян і заробітчан Причорномор'я, наступного року мандрував Україною, написав низку оповідань: "На пристані", "Раб краси", "Уміркований та щирий", "Голод", "Малорос-європеець", "Ланцюг" та інші. З'явилась друком перша збірка оповідань "Краса і сила" — і як реакція відгук І. Франка: "І відкіля ти такий узявся? Серед млявої" тонко артистичної та малосилої або ординарно шаблонової та безталанної генерації сучасних українських письменників виринуло щось таке дуже, рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіє крізь сито, а валить валом як саме життя, в суміш українське, московське, калічене й чисте, як срібло, що не має меж своїй обсервації і границь своїй пластичній творчості".

У 1907 р. Винниченко був знову заарештований у Києві й посаджений в знамениту Лук'янівку (тюрма в Києві, де перебували майже всі видатні члени РУП). Через вісім місяців Винниченка випущено. Довідавшись про те, що має бути засуджений за свою політичну діяльність на каторгу, Винниченко ще раз емігрував. У цей період він написав багато творів на соціальні та етичні теми: "Дисгармонія", "Щаблі життя", "Контрасти".

У 1908 р. він перебував у Швейцарії, Італії, Франції, наступного року — у Швейцарії, Франції (Парижі).

Протягом 1910—1913 рр. письменник жив у країнах Європи (Франція, Німеччина, Росія, Галичина, Буковина). В цей час у російському перекладі виходить твір "Чесноти з собою".

У 1914 р. В. Винниченко повернувся в Україну, перебував на нелегальному становищі. Александринський театр у Петрограді прийняв до постановки п'єсу "Брехня" ("Ложь").

У 1916р. він перебував у Москві, Петрограді. Видавав журнал "Промінь", переїхав у 1917р. в Україну, став одним з організаторів і керівників Центральної Ради, згодом головою першого українського уряду — Генерального Секретаріату. Після повалення гетьмана П. Скоропадського Винниченко був одним з керівників Директорії — нового уряду Української Народної Республіки.

У 1918р. був арештований гетьманськими офіцерами. Звільнений від арешту через протест української громадськості.

Болісні роздуми Винниченка про роз'єднаність українців відбилися у драмі "Між двох сил" (1919р.). Він розійшовся в поглядах з більшістю Директорії й уряду, виїхав за кордон.

У 1920 р. Винниченко приїхав в Україну, але незабаром востаннє залишив її, відмовившись від співробітництва в уряді радянської України.

Протягом 1924—1928 рр. "Рух" видав "Зібрання творів" В. Винниченка в 23 томах.

У ШЗО—1932 рр.. "Книгоспілка" підготувала до друку "Зібрання творів" письменника в 28 томах, багато оповідань і повістей українською та російською мовами вийшли в Києві, Харкові, Москві, Ленінграді.

У вересні 1933 р. В. Винниченко написав відкритого листа до Політбюро КП (б) У, в якому звинуватив Сталіна та Постишева в голодоморі й масових репресіях проти українського народу. Цей лист викликав різке заперечення на пленумі ЦК КП (б) У 1933 року, і з того часу творчість В. Винниченка була піддана гонінням: книжки вилучені з бібліотек і знищені, творчість перестала досліджуватися літературознавцями й вивчатися в школі, ім'я письменника або замовчувалося, або при згадках обливалося брудом і трактувалось не інакше як під тавром "буржуазного націоналіста".

Роки війни підірвали вже ослаблене здоров'я Винниченка. в березня 1951 р. письменник помер, похований на цвинтарі Му-жена поблизу Канн у Франції.

В. Винниченко написав понад сто оповідань, п'єс, сценарії, статей і памфлетів, істерики-політичний трактат "Відродження

нації", двотомну етико-філософську працю "Конкордизм", чотирнадцять романів (один із них незавершений). В. Винниченко-митець — яскрава індивідуальність, у якій поєдналися найсуттєвіші риси перехідної доби — від критичного реалізму до модернізму. Важливе місце в усьому творчому доробку майстра посідає його драматургія, адже п'єси В. Винниченка зіграли дуже важливу роль у становленні українського театру. Винниченко-драматург усвідомлював, що український театр треба європеїзувати — надати йому філософської глибини, гостроти морально-етичних колізій, динамізувати дію. Наскільки це вдалося, свідчить той факт, що його п'єси посіли провідне місце в репертуарах "Молодого театру" Леся Курбаса, стаціонарного українського театру М. Садовського та драматичного театру ім. І.Я. Франка. В останньому протягом 1920—1921 рр. йшли п'єси "Іріх", "Дисгармонія", "Великий Молох", "Панна Мара", "Співочі товариства". Твори драматурга були популярними не лише в тогочасній Україні, але й за її межами. Відомий літературознавець Г. Костюк зазначав, що з особливим успіхом у країнах західної Європи йшли драми Винниченка "Чорна Пантера і Білий Ведмідь", "Закон", "Брехня". їхня тематика, як і тематика інших творів письменника і драматурга, була цілком традиційною — дослідження людської особистості, морально-психологічне випробовування внутрішніх сил людини в боротьбі за утвердження свого "я". Але інтерпретація цих тем і морально-етичні проблеми, що поставали з творів Винниченка, були новаторством в українській літературі початку ХХ століття. Винниченкові п'єси руйнували канони сценічного дійства, які плекав

етнографічний, романтично-сентиментальний і водевільно-розважальний український театр. Герої цих п'єс прагнули незалежності від будь-кого і будь-чого: юрби, моралі, приписів, умовностей. Вони прагнули бути "чесними з собою". Але, як зазначав сам Винниченко, ніхто з його героїв не був по-справжньому "чесним з собою", оскільки вони лише прагнули цього. Драми Володимира Винниченка — це стихія, бунт, виклик самому життю. Сміливістю тематики (свідомість та інстинкти, мораль і статеві проблеми, честь і зрада) драматург часто, на думку критики, виходив за межі дозволеного. Керуючись своїм відомим принципом "чесності з собою", як і знаменитим висловом Шопенгауера: "Філософові, як і поетові, мораль не повинна закривати правди", автор піднімав завісу, проникав у найпотаємніші схови психології і проводив експерименти на людській душі. Героєм його п'єс став новий суспільний тип інтелігента, тло дії — двадцяте століття, з його соціальними конфліктами і моральними протиріччями. Але не слід думати, що пошуки "правди життя" і "нової моралі" — новація драматурга в європейській драматургії, тому що для творів будь-якого європейського письменника це було нормою.

Показовою в цьому плані є п'єса "Гріх". Головна героїня — революціонерка Марія Ляшківська вважає, що в сучасному їй світі нема такого поняття, як "гріх", що це пережитки "старого світу". Але протягом твору вона змушена змінити свою думку. "Маленький гріх" — зрада товаришів-революціонерів заради благородної мети — порятунку з ув'язнення коханого чоловіка призводить до несподіваних для неї наслідків: Марія потрапляє в залежність до слідчого, бо, боячись викриття, змушена виконувати всі його бажання, видавати по одному своїх товаришів, обманювати друзів і самого коханого, які розшукують зрадника. Усе це призводить до трагічної розв'язки: доведена до відчаю, усвідомлюючи, що коханий Іван не зрозуміє її зради і не пробачить їй, Марія накладає на себе руки, таким чином вдавшись до одного з найстрашніших християнських гріхів. Отже, протягом твору ми маємо можливість простежити весь "шлях" духовного руйнування особистості, замислитись над морально-філософськими проблемами драми, їх актуальністю для сьогодення.

Драматургія Винниченка вирізняється гостротою проблем, глибиною психологічних екскурсів, відсутністю шаблонності, образним мисленням, неореалістичними тенденціями, модерном, символізмом, "новими горизонтами" і "обріями", з яких глядач має змогу проникати в глибини світу підсвідомості. Дійсно, Володимир Винниченко займає виняткове місце в українській літературі і, особливо, в історії української драматургії, українського модерного театру. Його твори значною мірою сприяли модернізації тогочасного українського театру, виведенню його на європейський рівень. Драми В. Винниченка відіграли важливу роль у культурному відродженні українського народу. Своєю формою і своїм змістом вони відтворювали своєрідну національну новаторську драматургію в дусі новітніх течій європейської драми — драм Ібсена, А. Чехова, М. Метерлінка, К. Гауптмана, А. Стрінд-берга. Драматург прагнув європеїзувати український театр, тобто "надати йому філософської глибини, гостроти морально-етичних колізій, динамізувати дію...". Кожна п'єса

Володимира Винниченка приховує в собі загадку, яку неможливо розгадати, "розшифрувати код" до кінця. Тому в кожного, хто всерйоз замислиться над суттю п'єс Винниченка, виникне власне сприйняття їх.

Нині Винниченко широко й глибоко входить у культурне сьогодення незалежної України. Його твори пробуджують національну свідомість. Політик, письменник, художник, він ще має розкритися рідному народові різнобарвними гранями свого великого таланту.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Збірка "Краса і сила", романи "Заповіт батьків" "Записки кирпатого Мефістофеля", "Слово за тобою, Сталіне'" перший український науково-фантастичний утопічний роман "Сонячна машина", драми "Великий молох", "Чорна Пантера і Білий Ведмідь", "Брехня", "Між двох сил", "Гріх".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко Ю. Драма "Між двох сил" В. Винниченка як відображення української національної революції //Бойко Ю Вибрані праці.— К., 1992.

2. Гнідан О., Дем'янівська Л. Володимир Винниченко: Життя, діяльність, творчість — К 1996

3. Гречанюк С Володимир Винниченко: доба і доля // Гречанюк. С На тлі ХІХ століття — К 1990.

4. Дзеверін І. Про В. Винниченка та його ранню прозу // Винниченко В. Краса і сила — Повісті та оповідання.— К., 1989.

5. Жулинський М. Володимир Винниченко//Слово і доля. — К., 2002.

6. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. і/За ред. В.Г. Дончика. — К 1993.

7. Мороз Л. "Сто рівноцінних правд": Парадокси драматургії В. Винниченка. — К.. 1994.